

Nr 311

Av herr **Hedlund m. fl.**, om utredning i syfte att effektivisera och förbilliga den statliga verksamheten.

Den statliga förvaltningen har expanderat kraftigt under efterkrigstiden. En rad nya ämbetsverk har tillkommit och gamla ämbetsverk har utvidgats. Antalet statstjänstemän har till följd härav ökat och kan nu beräknas till 230 000. Lönekostnaderna har stigit till cirka 2 900 miljoner kronor. Det är en väsentlig del av statens budget som går till löner och pensioner för de statsanställda. Ett betecknande drag är att lönekostnaderna procentuellt stigit kraftigare än omkostnaderna under den senaste 10-årsperioden.

Statens finanser är hårt ansträngda. Utsikterna att den statsfinansiella situationen skall lätta under de närmaste åren måste betecknas som mörka. De s. k. automatiska utgiftsökningarna tenderar inte att minska eller upphöra. Alla möjligheter till besparingar i den statliga verksamheten måste tillvaratas. Detta framstår som en tvingande nödvändighet, om inte skatetrycket skall bli så pressande att det hindrar framåtskridandet. Den statliga administrationen får inte lämnas utanför rationaliseringssträvandena.

En effektivisering av den statliga förvaltningen måste sålunda genomföras. Det blir alltmer angeläget, ju mer lönerna ökar, att rationalisera och förbilliga verksamheten. Större effekt måste utvinnas per anställd. Det kan föranleda att nuvarande mer eller mindre föråldrade arbetsformer måste moderniseras. Det är dock tveksamt om några avgörande besparingar kan göras genom en enbart kontorsmässig rationalisering. Den hittillsvarande rationaliseringsverksamheten har inte varit betydelslös och den bör bedrivas med intensitet. Men vinsterna måste betecknas som förhållandevis måttliga. Andra och mera genomgripande åtgärder måste vidtagas.

Begränsning av statens utgifter

Vid flera tillfällen har framhållits — senast av besparingsutredningen — att om betydande besparingar skall kunna åstadkommas, så måste statens uppgifter begränsas. Problemet måste angripas från denna utgångspunkt. Det torde inte med fog kunna påstås att alla de uppgifter, som statens alla ämbetsverk nu har, verkligen är nödvändiga. Åtskilliga uppgifter måste under decenniernas gång och årens lopp ha blivit inaktuella och andra betydelslösa. Det lär inte kunna hävdas att all statlig förvaltning hållit sig i

nivå med utvecklingen. En eftersläpning har uppstått på vissa områden, medan nya uppgifter försumrats.

En sida av den statliga verksamheten bör i detta sammanhang uppmärksammas, nämligen insamling och i förekommande fall bearbetning av statistiska uppgifter. De ger stora möjligheter till sysselsättning och krav på nya tjänster.

En översyn av statsförvaltningens uppgifter framstår som alltmera trängande. Den bör inriktas på en begränsning av den statliga verksamheten till nödvändiga uppgifter. Mindre viktiga uppgifter bör utan förutfattade meningar skäras bort och endast de viktiga bibehållas. De verkligt stora besparingarna kan enligt vår bestämda mening uppnås endast genom en begränsning av statens förvaltning och verksamhet.

Statens granskning och kontroll

De statliga myndigheternas verksamhet består i hög grad av granskning av hur underordnade och kommunala organ använt dem tilldelade medel. Denna kontroll har utformats så, att den kräver betydande arbetskraft. Granskningen har blivit betungande särskilt för kommunerna. De har inte blott tvingats anställa arbetskraft härför utan också i många fall fått vidkännas fördyrande lösningar. Den statliga kontrollen har dessutom fördröjt olika arbeten, vilket också verkat kostnadshöjande under efterkrigstidens ständiga inflation. Denna utveckling är påfallande inom byggnadsverksamheten. Det gäller bostäder, skolbyggen likaväl som sjukhus och förvaltningsbyggnader. Någon nämnvärd förbättring har inte inträtt sedan byggnadstillståndsgivningen slopades.

En av orsakerna är att det statliga centrala organet på byggnadsområdet åtagit sig flera uppgifter än det hunnit med. Ett exempel är det nya radiohuset, vars planering tagit ett decennium. Det kommer därigenom att fördyras med 60 procent. Hade Sveriges radio själv fått planera och bygga huset skulle det ha stått färdigt. Ett annat exempel är ombyggnaden av Operan med tillhörande restaurang. Det långa uppskovet har orsakat staten stora kostnader. Man kan med fog tala om slöseri med det allmännas medel.

Två vägar till besparingar står öppna. Den statliga granskningen kan beskåras och antalet bidragsformer kan göras färre utan att den totala bidragssumman till kommunerna minskar. Ett tidigare framfört förslag att överlåta granskningen av bostadslånen till kommunerna bör tas upp till förnyad prövning. De kommunala byggnadsnämnderna torde numera vara kvalificerade för dylika uppgifter. Dessutom skulle det dubbelarbete, som nu försiggår i statliga och kommunala organ, undvikas.

Förslag om sammanslagning av statsbidragen till skolverksamheten till några få har framlagts men inte konsekvent genomförts. Statsbidragssystemet skulle kunna förenklas också på andra områden. Penningvärdeförsäm-

ringen har urholkat åtskilliga statsbidrag, så att administrationskostnaderna blivit oproportionerligt stora i förhållande till de utbetalade summorna.

Decentralisering av beslutanderätten

De centrala ämbetsverken har behållit beslutanderätten i många frågor, även sedan skälen härför försvunnit genom tillkomsten av eller ökad effektivitet hos regionala eller kommunala organ. Det är enligt vår mening anmärkningsvärt att inrättandet av länskolnämnderna inte medfört en minskning av skolöverstyrelsens personal. Den starka centraliseringen har lett till en omständlig och tidsödande pappersprocedur. En genomgripande delegering av beslutanderätten till lägre instanser skulle kunna medföra avsevärda besparingar. Det är möjligt men ingalunda säkert att regionala och kommunala myndigheter inte är mäktiga samma ingående juridiska bedömning. Uppenbart är att de genom sin lokalkännedom har större insikter i sakfrågorna. Och det är den främsta förutsättningen för en riktig handläggning. Vi finner det nödvändigt att en genomgripande decentralisering av beslutanderätten i den statliga verksamheten genomföres.

Skall en decentralisering av detta slag få avsedd effekt bör utformningen av besvärsrätten uppmärksammas. Skall ett överklagande regelmässigt kunna ske till högsta instans, minskas värdet av en reform ur besparings-synpunkt. Det bör påpekas att rätten att överklaga en domstols utslag numera beskurits.

En förhållandevis ny tendens i svensk statsförvaltning bör uppmärksammas, nämligen den allt ymnigare förekommande samrådsinstitutionen. Den innebär ett framsteg så till vida som att ämbetsverk eller rättare ämbetsmän rådgör med varandra vid personliga sammanträffanden. Det skriftliga remissförfarandet har i viss mån ersatts av muntliga informella överläggningar. Det måste betecknas som ett lovvärt steg mot smidigare arbetsformer. Direkta samråd kan i rätt sammanhang påskynda ett ärendes handläggning. Det motsatta kan dessvärre också inträffa, speciellt när samråd används till övermått. De har i vissa fall blivit en motsvarighet till de s. k. affärsluncherna.

Remissförfarandet är en viktig del av svensk förvaltningspraxis. Det har under senare år beskurits, vilket ingalunda varit till men för handläggningen. Denna procedur kan utan tvivel ytterligare beskäras till gagn för mera produktivt arbete.

Sammanlagning av ämbetsverk

Ämbetsverken har vuxit fram utan någon målmedveten planmässighet. När behovet har ansetts motivera det har ett nytt ämbetsverk inrättats. Prövningen huruvida verksamheten kunnat inordnas i ett redan existerande

ämbetsverk har oftast varit slumpbetonad, om den över huvud förekommit. Om inrättandet av ett nytt ämbetsverk inte befunnits påkallat har ett institut eller en nämnd tillkommit. Nybildningen av nämnder har upplevt en verklig blomstringsperiod under efterkrigstiden på både centralt och regionalt plan. En beskärning i denna flora av nämnder har blivit alltmera aktuell och bör inte längre uppskjutas. Det är betecknande att staten håller sig med två rationaliseringsorgan, sakrevision och organisationsnämnd. Det hör till saken att statens revisionsverksamhet är uppdelad på flera organ. Ingen torde påstå att detta garanterar större effektivitet.

Det är påfallande att i en tid med så snabba förändringar som vår så ytterligt få fall av sammanslagningar av ämbetsverk förekommit. Det enda kända exemplet är tillkomsten av sjöfartsstyrelsen. Det torde vara uppenbart att förutsättningar finns för sammanslagningar inom andra områden. En genomgång av område efter område skulle med största säkerhet ge åtskilliga uppslag. Det skulle i sin tur underlätta en kontorsmässig rationalisering av verksamheten.

På länsplanet har nybildningen av nämnder antagit en nästan epidemisk karaktär. Som exempel kan nämnas länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd och läns skolnämnd. Statsmakterna har föredragit denna lösning framför att inordna verksamheten direkt i länsstyrelsen. Det har emellertid blivit alltmera klart att denna utveckling har påtagliga nackdelar. Den försvårar överblicken över den statliga verksamheten i regional instans. Den förhindrar en rationell användning av kontorsmaskiner. Den leder till dubbelarbete. En prövning av möjligheterna att inlemma regionala nämnder, styrelser och förvaltningar bör såsom statsrevisorerna påpekat komma till stånd. Skulle en fullständig integration inte anses lämplig bör en sammanslagning av åtminstone vissa av de fristående statliga länsorganen övervägas.

Den kontorsmässiga rationaliseringen har tidigare berörts. Den bör fortsätta och intensifieras. Härvid bör de affärsdrivande verken behandlas för sig. De "vanliga" ämbetsverken intar genom rättsprövningen i viss mån en särställning. De affärsdrivande verken — vilka vid tillkomsten fick sin karaktär av ämbetsverk mera på en slump — är att jämföra med ekonomiska företag. Det kravet kan ställas på dem att de skall drivas lika rationellt som dylika. Rationalisering har pågått och pågår men mycket återstår att göra. Målet bör vara att de sköts lika effektivt som de effektivaste privata företag.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning angående en förutsättningslös prövning av den statliga förvaltningens uppgifter samt av möjligheterna till decentralisering av beslu-

tanderätten och till sammanslagning av ämbetsverk och statliga organ på såväl det centrala som det regionala planet i syfte att effektivisera och förbilliga den statliga verksamheten enligt vad i motionen har anförts.

Stockholm den 27 januari 1960

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson
i Skegrie

Sven Vigelsbo

S. G. W. Wahlund

Per Svensson
i Stenkyrka

J. Onsjö

J. W. Pettersson
i Norregård